

Sysmän kunta

Viite: Lausuntopyyntö 10.12.2024

Asia: Rapalan ranta-asemakaavan muutos, kaavaehdotus, Sysmä

Sysmän kunta on laatimassa asemakaavan muutosta Rapalan kylässä sijaitsevalla Rapalan tilalle (kiinteistötunnus 781-413-1-143). Suunnittelualue sijaitsee Päijänteen Virmailanselän itärannalla. Ranta-asemakaavan tarkoituksena on käsitellä Rapalan tilaa yhtenä kaavallisena kokonaisuutena. Kaavalla mahdollistetaan kartanoalueen kehittäminen tulevaisuudessa nykyisen maa- ja metsätalouselinkeinotoiminnan sekä asuin- ja loma-asuntokäytön lisäksi matkailukäyttöön. Tavoitteena on myös osoittaa Rapalan kiinteistön ranta-alueelle Päijänteen ranta-alueiden osayleiskaavan muutoksen suunnittelu- ja mitoitusperusteiden mukainen määrä loma-asumisen rantarakennuspaikkoja. Lisäksi ranta-asemakaavalla siirretään Päijänteen ranta-alueelle Etelä-Sysmän ranta- ja kyläyleiskaavassa Rapalanlammen peltoaukealla osoitetut viisi lomarakennuspaikkaa. Suunnittelualueen kokonaispinta-ala on noin 117 hehtaaria, josta rantaviivaa on n. 7,5 km.

Lahten museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo lausuu ehdotusvaiheen kaava-aineistosta (OAS, ja kaavaselostus 18.11.2024, kaavakartta 4.11.2024) pyydettyä lausuntonaan seuraavaa.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Museo edellytti 27.6.2022 luonnosvaiheesta antamassaan lausunnossa suunnittelualueen muinaisjäännettietojen saattamista ajantasalle ja huomioimista muinaismuistolain (295/1963) velvoittamalla tavalla. Osana kaavahanketta muinaisjäännesselvitys suoritettiin vuonna 2023 (*Soisalo, J. 2023. Sysmä, Rapala, ranta-asemakaavan arkeologinen inventointi. Mikroliitti Oy*). Inventoinnissa alueelta löytyi yksi uusi kiinteä muinaisjäännes, historiallisen ajan hiilimiilu *Rapala 2* (1000053135). Lisäksi inventoinnissa täsmennettiin muun kulttuuriperintökohteen, historiallisen kyläpaikan *Rapala* (1000024232) rajausta. Museo on arvioinut inventoinnin raportin ja todennut suoritettujen inventoinnin osittain puutteelliseksi ja siten selvityksen riittämättömäksi. Tutkimuksessa ei tarkastettu peltoalueella sijaitsevaa kiinteää muinaisjäännes *Rapalanlampi* (1000003302), historiallisen kyläpaikan, *Rapala* (1000024232) tarkastelu jäi vajavaiseksi ja suunnittelualueella ei tutkittu riittävässä määrin varsinkaan muinaisjäännesien kannalta potentiaalisten alueiden osalta. Inventoinnin raporttia ei myöskään toimitettu sen valmistuttua Museoviraston ohjeistuksen mukaisesti alueelliselle vastuumuseolle arvioitavaksi, vaan vasta yli vuoden päästä inventoinnista, syksyllä 2024 ja tällöin museon pyynnöstä.

Museo suoritti suunnittelualueella metsänkäyttöilmoitukseen liittyvän maastotarkastuksen virkatyönään syksyllä 2024. Tarkastuksen yhteydessä löydettiin uusi kiinteä muinaisjäänös, viikinkiaikainen hautapaikka *Rapalanlampi 2* (1000053079). Samalla tarkastettiin myös peltoalueella sijaitseva kohde *Rapalanlampi* (1000003302) ja sen rajaus. Edellä esitetyn pohjalta museo katsoo suunnittelualueen muinaisjäänöstietojen olevan ajan tasalla. Museon tekemän maastotarkastuksen myötä Mikroliitti Oy:n suorittamaa inventointia ei ole tarvetta täydentää.

Alueelta sijaitsevat kohteet on merkitty oikeaoppisesti kartalle, kaavamääräykset vastaavat Museoviraston ohjeistusta ja kaavaselostuksessa suojellut kohteet on esitelty indeksinumeroinnin mukaisesti. Ainoastaan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta, kohdasta *Olemassa oleva selvitysaineisto, Arkeologia* (s. 6 – 7) on jäänyt puuttumaan tiedot vuonna 2023 suoritetusta inventoinnista. Nämä tiedot on syytä vielä lisätä kyseiseen kohtaan. Muilta osin museolla ei ole kaavahankkeesta huomautettavaa. Hankkeelle ei ole esteitä arkeologisen kulttuuriperinnön osalta.

Rakennettu kulttuuriperintö ja maisema

Lahden museot on valmisteluvaiheeseen antamassaan lausunnossa edellyttänyt kulttuuriympäristö- ja rakennusinventointiselvityksen laatimista, jotta voidaan arvioida kaavan vaikutuksia kulttuuriympäristöön ja maisemaan etenkin kaavassa esitettyjen, viljelysten reunamille suunniteltujen loma- ja matkailupalvelurakennusten osalta sekä kartanoalueen osalta. Museon näkemyksen mukaan vasta selvityksen perusteella on mahdollista kohdentaa ensin mainittua tavoitetta edesauttavat kaavan suojelumääräykset asemakaavan edellyttämälle tarkkuustasolle.

Tuotettu selvitys *Rapalan kartano, kulttuuriympäristöselvitys* (25.1.2024; Heilu Oy) keskittyy kaava-alueessa kartanon piha-alueeseen rakennuksineen, sekä niiden ympärillä sijaitseviin puistoon, peltoaukeisiin ja metsälaitumiin. Rannoilla sijaitsevat korttelialueet 4-10 on jätetty selvityksen ulkopuolelle. Selvityksestä ei käy ilmi, millä perusteella rajaus on tehty.

Rapalan kartanon maatilatalouskeskuksen AM-1-alue, venevalkaman LV-2- alue ja metsänvartijan asunnon korttelin 2 AO- tontti on osoitettu kaavassa alueina, joilla ympäristö säilytetään (/s). Kartanopihan itä- ja länsipuolille on kaavaehdotuksessa osoitettu laajat rakennusalat, jolle saa sijoittaa asuin-, loma- ja matkailupalvelujen rakennuksia sekä talousrakennuksia (merkinnät rm ja as/rm ja am/rm). Näille alueille sijoittuu vanhaa, kartanon historiaan ja toimintoihin oleellisesti liittyntä rakennuskantaa, kuten kolme torppaa, riihi, metsänvartijan ja puutarhurin asunnot, joiden säilymistä ei kaavahedotuksessa ole erikseen huomioitu. Perustelut edellä mainittujen rakennusten huomiotta jättämiselle puuttuvat kaavaselostuksesta.

Kulttuuriympäristöselvityksen perusteella on kaavaehdotuksessa Rapalan kartanon päärakennus, kivitalo, väentupa, luhtiaitta, torpparin aitta, meijerin kylmähuone, leikkimökki ja vesitorni osoitettu suojeltaviksi kohteiksi merkinnällä sr. Kaavamääräystä kyseisille rakennuksille voidaan pitää niiden arvot turvaavana. Kaavaselistuksesta ei käy ilmi, miksi oleva kartanon piha-alueella sijaitseva kellari tai edelleen käytössä oleva navetta ovat jääneet ilman suojelumerkintää. Kaavaehdotusta tulisi edellä luettujen rakennusten osalta tarkistaa.

Ranta-alueille kaavaillulla rakentamisella ei kaavaselistuksen mukaan ole merkittäviä vaikutuksia maisema-arvoihin. Mary 2024 -inventoinnin mukaan kartanoalueella on suuri maisemallinen merkitys kulttuuri- ja luonnonmaisemana. Kaavan mahdollistama merkittävä rakennusoikeus tulee väistämättä vaikuttamaan alueen maisemakuvaan ja -arvoihin erityisesti tiheään kaavoitetun Ruokoniemen osalta. Vaikutusten arviointia tulee tältä osin tarkentaa.

Kuten kulttuuriympäristöselvityksessäänkin todetaan, sekä kartanon pihapiiri, että laajemmin alueen maisemakuva on säilynyt lähes muuttumattomana ainakin 1850-luvulta saakka. Metsälaitumet ja hakamaat, laajat peltoalueet sekä kartanon pohjoispuolelle 1900-luvun alussa istutettu jalopuumetsikkö ovat muodostaneet alueelle yhtenäisen maaseudun kulttuurimaiseman, joka yhdessä merkittävän ja kerroksellisen rakennuskannan kanssa muodostaa maakunnallisesti arvokkaan alueen. Museon näkemyksen mukaan kaava-alueelle suunniteltu rakentaminen voi aiheuttaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan häviämisen ja muuttaa alueen kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja peruuttamattomasti. Kartanoalueen kulttuurihistoriallinen todistusvoimaisuus ja informatiivisuus ohenee.

Kaavaehdotuksen perusteella jää epäily, onko kartanoalueen olemassa olevaa rakennettua ympäristöä ja sen arvoja kaavaehdotuksessa riittävästi turvattu. Kaavan vaikutusten arviointi jää kartanoalueen kokonaisuuden osalta puutteelliseksi. Museo esittää pidettäväksi ehdotusvaiheen viranomaisneuvottelun, ennen kuin kaavaa viedään eteenpäin.

Museo huomauttaa, että Päijät-Hämeen maakuntakaavan uudistamista varten tuotettu kulttuuriympäristön täydennysinventointi (MARY 2024) on huomioitava kaavaprosessissa.

Lahten museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

tutkimuspäällikkö

Liisa Koskelainen

LAHDEN MUSEOT

Lahti City Museums

Lausunto

2995/10.02.01.00/2022

17.1.2025

Alueellinen vastuumuseo

arkeologi

Tomi Kuljukka

rakennustutkija

Satu Taivaskallio

Tiedoksi: Museovirasto, Hämeen ELY-keskus